

AZ EURÓPAI UNIÓ KELETI BŐVÍTÉSÉNEK KÖLTSÉGEI ÉS HOZAMAI*

DR. FRITZ BREUSS

A berlini fal leomlásától csaknem 9 év telt el, amíg az EU 1998. március 31-én megkezdte a fokozatos felvételi tárgyalásokat azzal a tíz közép- és kelet-európai (a továbbiakban KKE) országgal, amely bejelentette csatlakozási szándékát. Igencsak hosszú idő telt el azóta is, hogy az Európai Tanács Koppenhágában, 1993 júniusában elfogadta az EU keleti bővítésének dokumentumát, időközben azonban, mind a tíz KKE-országgal létrejött a társult viszonyt szabályozó egyezmény (az Európa-Egyezmény). Ezek az egyezmények gyors liberalizálással intenzívebbé tették a kétoldalú kereskedelmet. Annak ellenére, hogy az EU gyorsabban építette le a KKE-országokból származó importra vonatkozó vámokat és kontingenseket, mint fordított irányban partnerei, az EU tagországai az 1989-es „keleti nyitás” óta lényegesen többet profitáltak a kétoldalú kereskedeleméből, mint a KKE-országok. Az EU-tagságra vonatkozó kérelmet először Magyarország terjesztette be 1994. március 31-én, és Szlovénia kérelme érkezett utolsónak, 1996. június 10-én.

Az Európai Bizottság 1997 júliusában az Agenda 2000 [1] dokumentummal adta meg a rajtjelet a keleti bővítésre. Ebben a következő szempontok alapján értékelték a tíz jelentkező érettségét a belépésre:

- demokrácia, továbbá az emberi és kisebbségi jogok védelme;
- működő piacgazdaság;
- az EU joganyagának átvétele;
- az előbbiekkal kapcsolatosan a gazdasági és a valutaunió eléréséig a Schengeni Szerződésben rögzített állapot megteremtése érdekében teljesítendő feladatok.

Noha az Európai Bizottság olyan következtetésre jutott, hogy a három szempontnak egyik KKE-ország sem felel meg teljes mértékben, ennek ellenére 1998 márciusában kiválasztottak a térségből öt felvételre jelentkező országot (Cseh Köztársaság, Észtország, Lengyelország, Magyarország és Szlovénia), valamint Ciprust, és ezeket meghívták a belépést előkészítő tárgyalásokra. A térség további öt országa (Bulgária, Lettország, Litvánia, Románia és Szlovákia) a felkészítés stratégiájában szerepel. Még nem tisztázott, hogy az első belépésekre mikor kerülhet sor. Ebben az összefüggésben érdekes azonban,

* A tanulmány eredeti címe: Kosten und Nutzen der EU-Ostweiterung. (Nádudvari Zoltán fordítása.)

hogy az Európai Bizottság pénzügyi előrejelzésében olyan munkahipotézisből indult ki, miszerint az első öt KKE-ország belépésére már 2002-ben sor kerülhet.

Az Európai Uniót eddig négy alkalommal bővítették, és ezek kapcsán is felvetődött minden érintettben, hogy a bővítés mibe kerül és milyen hozamokkal jár. Az EU negyedik bővítése során három gazdag ország (Ausztria, Finnország és Svédország) lépett be, ennek révén megnőtt az EU jóléte, és – tekintettel arra, hogy ezek az EU költségvetésébe nettó befizető országok – különösen szíves fogadtatásban volt részük. A keleti bővítés kiinduló helyzete ehhez képest sokkal nehezebb. Eltekintve attól az egyszerű történelmi lehetőségtől, hogy Európa demokratikus részét önkéntes alapon, békés úton politikai értelemben megnövelhetik, mindkét fél részére nagy gazdasági kihívással jár ez a lépés, amikor is kevésbé fejlett (szegény) országok integrációját tervezik a lényegesen fejlettebb (gazdag) tagországok belső piacához. A keleti bővítés költségeit és hozamait vizsgáló eddigi tanulmányok mégis egybehangzóan azt állítják, hogy összességében mindkét országcsoport számára nagyobbak a hozamok, mint a költségek. A korábbi EU-tagországok között azonban nem egyformán oszlanak meg az előnyök (nem azonos intenzitású a KKE-országokkal folytatott kereskedelmük), és ebből adódóan a következő években az EU köreiben a költségvetési terhek igazságos elosztásáról heves vitákra kell számítani.

Valószínűleg nem lenne finanszírozható az EU keleti bővítése, ha minden új tagország változatlan módon részesülne a közös agrárkassza, valamint a strukturális alapok forrásaiból. Tekintettel arra, hogy az ilyen jogosultságok a közösségi költségvetés lehetőségeit meghaladó igényekkel járnának, és politikailag is rendkívül nehezen lennének megvalósíthatók, az Európai Bizottságnak a közös agrárkassza reformjára készített 1998. márciusi részletes tervezete mindkét alap vonatkozásában meghatározta a közösségi források betartandó felső korlátját (a bruttó hazai termék 1,27 százaléka), és ez lényegében az Agenda 2000, 1997. júliusi javaslatára támaszkodik.

A közös agrárpolitika¹ reformja

Az EU teljes keleti bővítése mintegy 100 millióval növeli a fogyasztók számát (az első fordulóban csak 60 millió a növekedés). A belépésre jelentkező országok egy részét a mezőgazdaság viszonylag magas részesedése jellemzi: a lengyel gazdaság foglalkoztatottjainak kerekén 27 százaléka a mezőgazdaságban dolgozik, Észtországban ez az arány 13, Magyarországon 8, Szlovéniában 7, a Cseh Köztársaságban 6 százalék. (Összehasonlításként: az EU 15² országában a mezőgazdaság foglalkoztatottjainak aránya 5 százalék.) Az említett KKE-országok sürgős feladata lenne mezőgazdaságuk korszerűsítése, hogy egyáltalán versenyképesé váljanak. Agrártermékeik ára alacsony ugyan, de minőségileg alig versenyképesek a nyugati piacokon (a higiéniai szabványok tekintetében sem).

A közös agrárpolitika 1992-ben kezdeményezett reformját az jellemzi, hogy az EU határozottan elzárkózik az ártámogatásoktól, és szorgalmazza a közvetlen transzfereket.

¹ A közös agrárpolitikát (The Common Agricultural Policy) gyakran CAP rövidítéssel említi a szakirodalom. (*A szerk. megj.*)

² Az EU 15 országa: Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország, Olaszország (az EGK alapító országai), Dánia, Egyesült Királyság, Írország (1973-tól), Görögország (1981-től), Portugália, Spanyolország (1986-tól), Ausztria, Finnország és Svédország (1995-től).

A Világkereskedelmi Szervezet (World Trade Organization – WTO) új „agrárfordulója” az agrártermékek világkereskedelmében olyan további liberalizálásra vezet, amely ár-csökkentést feltételez. Az Európai Bizottság javasolja, hogy azonnal csökkentsék 20 százalékkal a gabona intervenciós árát, és a csökkentés 2002-ig a marhahúsra három lépésben, összesen 30 százalékpont, a tej esetében négy lépésben, 15 százalékpont legyen. Az ebből adódó bevételecsökkenést csak részben (a gabonatermelők esetében csak felét, a szarvasmarha-tartók és a tejgazdaságok esetében háromnegyedét) kompenzálják a termelőknek közvetlenül fizetett összegek. A reform során ösztönzik a termőföld paragon használatát, és erőteljesen támogatják a környezet védelmét.

A reformjavaslatok ellenére a korábbi EU-tagországok kis mértékben növekvő összeghez jutnak a közös agrárkasszából a 2000–2006 közötti tervezési időszakban. Az Európai Bizottság eddigi javaslatai mindenestre eddig a földművesek és a tagállamok kisebb-nagyobb ellenállásába ütköztek. A közös pénzalap előirányzataiban csak nagyon kis összegekkel szerepelnek az újonnan belépő tagországoknak az integráció kapcsán fizetendő agrártámogatások (1998. évi áron 2006-ban az összeg 3,4 milliárd ECU). Az eddigi EU-tagországok a legnagyobb haszonélvezők maradnak (a 2006-ra tervezett agrártámogatásuk összesen 55 milliárd ECU).

A struktúrapolitika reformja

Az EU legfőbb törekvése, hogy erősödjék a tagországok közötti gazdasági és szociális összetartás (a Maastrichti Szerződés 130. cikkelye szerint), ennek érdekében erősítik a kohéziós törekvéseket. Az eddigi támogatási programokban a keleti bővítés pótlólagos kiadásaira tekintettel költségeket kell megtakarítani. Az új struktúrapolitikát koncentráltabban kell megvalósítani (a hét célterület helyett három célzónát jelölnek meg), és növelni kell a hatékonyságot. A KKE-országok a jelenlegi meghatározás szerinti 1. célzónába sorolhatók (az EU átlagos egy főre jutó bruttó hazai termékének kevesebb mint 75 százalékaival). Felső határt szabnak annak érdekében, hogy a struktúrapolitika együttes finanszírozása elviselhető legyen a KKE-országok számára: a strukturális alap felhasználása GDP-jüknek legfeljebb 4 százaléka lehet. A kibővített Európai Unió egészében is be kell tartani a strukturális kiadások felső korlátját, a bruttó hazai termék 0,46 százalékát.

Az említett három célzóna a következőkkel jellemezhető.

– Az 1. célzónába a fejlődésben elmaradott régiók tartoznak (a korábbi 1. és 6. célterületet egybefoglalva). A legnagyobb támogatást ez a zóna élvezi, és a strukturális alapoknak kerekén kétharmadát kapja. A jövőben azok az országok, amelyek az EU egy főre jutó átlagos GDP-jének 75 százalékában megjelölt korlátot meghaladják, átmeneti szakaszban kikerülnek az 1. célzónából. Ilyen elbírálás vonatkozna Írországra, valamint néhány tagországon belüli régióra (például az osztrák Burgenland tartományra).

– A 2. célzóna jellemzője a gazdasági és szociális átalakulás, ilyen gazdasági változások érinthetik az ipari és a szolgáltatási régiókat, a nehéz helyzetben levő mezőgazdasági térségeket, a városokat, valamint a halászati területeket. Az EU 15 tagországa összes népességének eddig 51 százaléka minősült támogathatónak az 1. és a 2. célzóna programja keretében, amit 35-40 százalékra kell mérsékelni (a 2. célzóna esetén a támogatás aránya 18 százalékra csökkenne). A tervek szerint a célzóna támogatásának fő ismérve a munkanélküliség aránya. Az új besorolás a korábbi támogatási politikához képest hátrányos a kis munkanélküliségi aránnyal jellemezhető országoknak (mint amilyen Ausztria).

– A 3. célzónába olyan régiók sorolhatók, amelyek nem tartoznak az 1. és a 2. zónában, és amelyek a több évre szóló foglalkoztatási programoknak megfelelően, az Amszterdami Szerződés új foglalkoztatási fejezetével összhangban támogatást kaphatnak humán erőforrásaik fejlesztéséhez.

Az új pénzügyi keretfeltételek szerint a korábbi EU-tagországokban a struktúrapolitikára fordítható közösségi források nagymértékben csökkennének (az 1999-ben rendelkezésre álló 32,7 milliárd ECU 2006-ban, 1999. évi áron, 28,4 milliárd ECU-ra csökken). A tervek szerint az EU öt új tagországának támogatására 2006-ban, az EU struktúrapolitikája keretében, 12,1 milliárd ECU jut. Ez azonban még nem éri el az említett felső határt, az öt KKE-ország GDP-jének 4 százalékát.

A kohéziós alapot, amelyről a Maastrichti Szerződés 130. cikkelye, valamint a gazdasági és szociális összetartás feltételeit tartalmazó 15. jegyzőkönyv rendelkezik, meghatározott időre hozták létre. Az alap az Európai Gazdasági és Valutaunió kritériumainak elérését hivatott segíteni, a támogatási célok között szerepel a környezet védelme és a transzeurópai közlekedési hálózat. A kohéziós alap igénybevételére azok a tagországok jogosultak, amelyek nem érik el az EU egy főre jutó GDP-jének 90 százalékát. A kohéziós alapon 2006-ig évente további 3 milliárd ECU támogatás áll rendelkezésre.

Az osztrák szövetségi kormány 1998. januárban azzal a kéréssel fordult az Európai Bizottsághoz, hogy létesítsenek speciális támogatást a „határövezetek” részére. A támogatás célja, hogy kezelni tudják az áruk és a munkaerő piacán, a KKE-országok EU-ba lépését követően mutatkozó esetleges zavarokat. A politikusok elképzelése szerint ez a támogatás évente 4 milliárd schillinget tenne ki. E pótlólagos támogatást a 100 kilométernyi határsávban használnák fel. Ebbe a sávba tartozna például Graz, Klagenfurt, Bécs és Linz városa. Az EU illetékes főmegbízottja, *M. Wulf-Mathis* visszautasítóan nyilatkozott erről a javaslatról. Állásfoglalásában utalt arra, hogy a struktúrapolitika reformja során nem jelölhetők ki új célterületek, továbbá arra, hogy megváltozik a feladatok rangsora, a jövőben elsősorban olyan régiókat kell támogatni, amelyekben az átlagnál sokkal nagyobb a munkanélküliek aránya. Ausztria ebben a tekintetben pedig nem szorul támogatásra.

A legújabb felmérések azt mutatják, hogy az 1990-es keleti nyitás óta az átlagost meghaladó mértékben profitáltak az általános gazdasági fejlődés és a foglalkoztatás tekintetében a belépésre jelentkező Szlovákia, Szlovénia, Csehország és Magyarország határközeli régiói. Reálisabb lenne tehát, ha saját támogatási kosár helyett (ilyet a „Földközi tenger program” keretében Franciaország, Olaszország és Görögország 1986 és 1992 között kapott) inkább a több országra kiterjedő, már meglévő határrégió-programokat (például az INTERREG-programot) töltenék fel. Az Közösségi költségvetés Ausztriának e jogcímen az 1995 és 1999 közötti tervidőszakban 406 millió schillinget juttatott. Ebből a Magyarországgal határos régió 149, a Csehországgal határos 61, a Szlovéniaival határos 122, a Szlovákiaival határos 74 millió schillinggel részesedett. Az Európai Bizottság a 2006-ig terjedő új pénzügyi tervben a Közösség által kezdeményezett akciókra a struktúrapolitika teljes kiadásának 5 százalékát irányozta elő.

Intézményi reform

Nem valósult meg az 1996-os konferencián kitűzött kormányzati szintű cél, nevezetesen az intézmények reformja. Az Amszterdami Szerződés tartalmazza „Az Európai Unió szervei, a bővítésére tekintettel” című jegyzőkönyvet, amelyben kinyilvánítják, hogy a bővítés első fordulóján (legkorábban 2002-ben) a Bizottságba minden tagország egy küldöttet delegálhat (eddig az EU nagy országainak két-két képviselője volt a testület-

ben). Az Európai Bizottság viszonylag kisebb létszámát ahhoz kapcsolják, hogy a Tanácsban új súlyozást alkalmaznak vagy bevezetik a „kétszeres többség” elvét. Ez nyújt kárpótlást azoknak a (nagy) tagországoknak, amelyek eddig két szavazattal vehettek részt az Európai Bizottság döntéshozatalában. Az intézmények karcsúsítása nem csupán adminisztrációs okok miatt szükséges, ugyanis az eddigi 15-ről 20-ra, illetve 25-re vagy ennél is többre nő a részt vevő országok száma. Ennek a karcsúsításnak – különösen a Tanácsban – kimondott politikai jelentősége van. Az EU új tagországai, amelyek mindegyike szegény, az 1. célzónába sorolhatók, koalíciót alkothatnak a strukturális, illetve a kohéziós alaphoz részesülő régebbi tagországokkal, így minősített többséghez jutva, a gazdagabb, nettó befizető országok költségére elérhetnék, hogy növeljék az említett közösségi támogatásokat. A régebbi EU tehát intézményi, politikai értelemben még nem készült fel a keleti bővítésre.

A keleti bővítés költségei

Nem tekinthető költségmentesnek az EU keleti bővítése. Az akció „grátisz” jellegét eddig sem állította senki, az Európai Bizottság sem kerülhette meg ezt a tényt. Az Agenda 2000 dokumentumban (74. old.) a Bizottság kifejezetten utal arra, hogy „...az összes eddigi tagország költségvetési pozícióját módosítani fogja a belépés első fordulójára, eszerint a nettó támogatásban részesülő pozitív egyenlege csökken, a többi ország nettó befizetése pedig megnő.” Csak a gazdasági modell szimulálásával határozható meg, hogy az EU bővítése végül is, a „költségek és hozamok” mérlegelése alapján zéró összegű játék lesz vagy sem, továbbá, hogy melyik ország válik (a nettó kifizetés alapján) nyertessé és veszteséssé.

Az EU keleti bővítése költségeinek legkorábbi becslése 1993-ban készült. Az idő haladtával ehhez képest az eltérések egyre nagyobbak. [5] A legújabb költségbecslések már igazán jól egyeznek azokkal az adatokkal, amelyeket az Európai Bizottság az Agenda 2000 című dokumentumában, illetve a 2000 és 2006 közötti időszakra 1998 márciusában közzétett új pénzügyi kerettervében meghatározott.

Az EU keleti bővítésének eddig megismert költségei, több okból, viszonylag alacsonyak. Egyrészt azon az alapon, hogy a KKE-országok GDP-jének 4 százalékával megvonták a strukturálpolitika kiadásainak felső korlátját. Összességében azt a célt rögzítették, hogy a strukturálpolitika intézkedéseire a kibővített EU-ban, az összes GDP 0,46 százaléka álljon rendelkezésre. Másrészt azért alakulnak így a költségek, mert az Európai Bizottság, a KKE-országok egyetértésével összeállított legújabb pénzügyi kerettervében csak fokozatosan növeli az érintett országok rendelkezésére bocsátható forrásokat.

Azt is figyelembe kell venni, hogy az EU keleti bővítése kapcsán megvizsgált költségek ezúttal az első forduló öt KKE-országára vonatkoznak. Végül is abból kell kiindulni, hogy az Európai Unióhoz tíz KKE-ország (és Ciprus) fog csatlakozni. Az EU bővítésének második fordulójában sorra kerülő öt KKE-ország belépési költségei kerekén egyharmadát teszik ki az első forduló öt KKE-országa becsült belépési költségeinek.

A költségbecslések már figyelembe veszik az EU közös agrár- és strukturálpolitikájának reformját. Feltételezték, hogy a 2000 és 2006 közötti időszakban a korábbi EU-országok gazdasági növekedése átlagosan évi 2,5 százalék, a KKE-országoké évi 4 százalék lesz.

	100,1	101,5	103,8	110,6	113,2	116,0	119,0	122,0	786,1
A) Pénzeszköz a kötelezettségekre (az EU 20 országa)									
Ebből:									
a) az EU 15 országa	100,1	98,4	100,7	101,0	101,1	101,3	101,7	102,1	706,2
b) belépők (az 5 KKE-ország százalékában)				6,5	9,0	11,6	14,2	16,8	58,1
c) felkészülők (az EU 15 százalékában)		3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	21,8
B) Pénzeszközök a fizetésekre (az EU 20 országa)	96,4	98,8	101,6	107,3	110,2	112,7	115,6	118,7	765,1
Ebből:									
a) az EU 15 országa	96,4	95,7	98,5	99,8	100,4	100,7	101,1	101,4	697,6
b) belépők (az 5 KKE-ország százalékában)				4,4	6,7	8,9	11,4	14,2	45,7
c) felkészülők (az EU 15 százalékában)	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	21,8
C) Felső határ a saját forrásokra***	99,1	101,6	104,1	110,4	113,3	116,1	119,1	122,1	786,8
Ebből:									
a) az EU-15 országa	99,1	101,6	104,1	106,7	109,4	112,1	114,9	117,8	766,7
b) belépők				3,7	3,9	4,0	4,2	4,3	20,1
D) <i>Összes mozgástér (C-B)</i> (az EU 20 országa)	2,7	2,8	2,5	3,1	3,1	3,4	3,5	3,4	21,7

* A kötelezettségekre rendelkezésre álló pénzeszközök (miliárd ECU, 1990. évi áron).
 ** Öt pénzügyi prioritással: a transzeurópai hálózatok (TEN) kutatás és innováció, általános és szakmai képzés, környezetet kímélő technológiák alkalmazása, kis- és közepes vállalatok támogatása.
 *** Az EU 20 ország bruttó társadalmi termékének 1,27 százaléka.
 MEGJEGYZÉS: „Belépők”: 2002-től öt KKE-ország: Cseh Köztársaság, Észtország, Lengyelország, Magyarország, Szlovénia (+Ciprus); „Felkészülők”: a nem említett öt KKE-ország: Bulgária, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia.

Az Európai Bizottság feltételezi továbbá, hogy már az első fordulóban, 2002-ben belép az EU-ba öt ország (Cseh Köztársaság, Észtország, Lengyelország, Magyarország és Szlovénia). Figyelembe vették azt is, hogy az EU bővítésének második fordulójába került öt KKE-ország (Bulgária, Lettország, Litvánia, Románia és Szlovákia) felkészítésére előirányzott költségeket beépítették a 15 EU-országra összeállított költségvetésbe. Így a „belépési” és a „felkészítési” költségek összegeként adódik az EU keleti bővítésének összes költsége. (Lásd az 1. táblát.)

Az EU keleti bővítésének összes költsége (1999. évi árakon) – az ilyen célú kötelezettségekre elkülönített forrásokon mérve – a 2000 és 2006 közötti időszakban kerekén 80 milliárd ECU-t (évente 16 milliárd ECU-t) tesz ki. A teljes előirányzatból 2002-től összesen 58 milliárd ECU jut az öt KKE-ország belépésére (12 milliárd ECU a közös agrárpolitika, 40 milliárd ECU a strukturápolitika keretében, a fennmaradó rész a közösség belső politikájához, valamint igazgatási célokhoz kapcsolódik). További 22 milliárd ECU jut a „felkészítés” feladataira (mindenekelőtt a mezőgazdaság strukturájának javítását, valamint a PHARE-akciókat támogató EU-források). Az összeg megfelel az öt KKE-ország GDP-je kerekén 4 százalékának (az évek során ez az arány változik: a 2002. évi 2 százalékról 2006-ban 5 százalékra nő). Összehasonlításként: az EU jelenlegi ún. kohéziós országainak juttatott nettó támogatás a GDP százalékában (a befizetések összegeit levonva) Görögország és Írország esetében a GDP 4, Portugália esetében 3, Spanyolország esetében csaknem 2 százaléka. Egy másik összehasonlítás alapján kitűnik, hogy ezek a költségek egyáltalán nem nagyok. A német egyesítés óta a nyugatnémet gazdaságból évente 100–140 milliárd márka áramlott a keletnémet területek gazdaságába (nettó értékben a kisebb összeg 1991-ben, a legnagyobb 1997-ben, ez utóbbi kerekén 70 milliárd ECU-t tett ki). E transzfer a nyugatnémet GDP 4 százaléka, illetve a keletnémet GDP-nek 1990-ben 52 százaléka, az időszak végén 32 százaléka. Ez azt jelzi, hogy az öt KKE-ország gazdasági teljesítményéhez viszonyítva, csak egyhetedét kapná annak a transzfernek, amely a nyugatnémet gazdaságból évente a keletnémet tartományokba áramlott.

Az EU keleti bővítése pénzügyi feltételeinek biztosítását az Európai Bizottság úgy képzei el, hogy az új tagországokra is kötelező az EU költségvetéséhez való hozzájárulás (a régebbi EU-tagországokkal egyezően az öt KKE-ország befizetéseinek felső határa a bruttó hazai termék 1,27 százaléka). Az öt országra és a 2002 és 2006 közötti időszakra számítva kerekén 20 milliárd ECU lenne a kötelező befizetés. (A rendelkezésre álló dokumentumok szerint az egyes években ennél kisebb – legfeljebb a bruttó hazai termék 1,15 százaléka – lenne a tényleges befizetés.)

Az összesen 80 milliárd ECU-hoz ezen túlmenően, kerekén 20 milliárd ECU összegben igénybe vehetők az Közösségi költségvetés átcsoportosításai (a „játéktér” a tagországok saját forrásaira megszabott felső határ, valamint a kifizetések fedezetei között adódik). Az öt KKE-ország keleti bővítésének (továbbá a „felkészítések”) költségei további 40 milliárd ECU összeget tesznek ki, ezt a jelenlegi igények lefaragásával fedezik. A 15 EU-tagország közös agrárpolitikájának kiadásai az összes költségvetési kötelezettségnek 1999-ben 44, 2006-ban 49 százaléka (azaz mintegy évi 2 százalékos a növekedés), ugyanakkor a strukturápolitika részesedése az EU költségvetésében az 1999. évi 38 százalékról 2006-ban 31 százalékra csökken (azaz csaknem évi 3 százalékkal). E miatt a jövőben kiéleződik az elosztási harc a „kohéziós” (szegényebb) és a gazdagabb EU-országok között.

2. tábla

Az Európai Unió keleti bővítésének becsült költségei a kelet-közép-európai országokban

Megnevezés	Az Agenda 2000 szerint (1997. évi áron)				Szakértők becsülése szerint			
	agrárpolitika		struktúrapolitika (maximálisan 2006-ban)		összes költség (brutó) 2002–2006 átlagában (milliárd ECU)		brutó összes költség (milliárd ECU, folyó áron)	
	az EU 15 kiadásai százalékában	2002–2006 átlagában (milliárd ECU)	az országok GDP-jének százalékában	milliárd ECU	[4] szerint 2000-ben	[3] szerint 2002-ben	[2] szerint 1991-ben	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	
Az 1. forduló belépői								
Esztorország	0,1–0,3	0,1–0,1	4,0	0,2	0,3–0,4	1,00	0,68	
Magyarország	2,0–3,0	0,9–1,4	4,0	2,6	2,5–3,1	2,74	2,79	
Lengyelország	5,0–6,0	2,3–2,7	4,0	7,4	7,5–9,5	5,12	7,98	
Cseh Közörség	1,0–2,0	0,5–0,9	4,0	2,9	2,6–3,3	2,74	2,66	
Szlovénia	0,1–0,3	0,1–0,1	4,0	1,0	1,0–1,3	1,46	0,42	
Öt KKE-ország összesen	8,2–11,6	3,9–5,2	4,0	14,0	13,9–17,6 ^a	13,06	14,53	
		3,3 ^e		11,6 ^e	17,9–19,2 ^b			
2006-ban (1997. évi áron)		3,4 ^e		12,1 ^e	15,7 ^d			
2006-ban (1999. évi áron)					16,8 ^e			
A 2. forduló belépői								
Bulgária	1,0–1,0	0,5–0,5	4,0	0,6	1,0–1,2	2,18	2,64	
Románia	2,0–3,0	0,9–1,4	4,0	1,6	2,1–2,5	3,63	10,53	
Szlovákia	1,0–1,0	0,5–0,5	4,0	2,1	1,0–1,3	2,07	1,1	
Lettország	0,1–0,3	0,1–0,1	4,0	0,2	0,4–0,5	1,48	1,32	
Litvánia	1,0–2,0	0,5–0,9	4,0	0,2	0,7–0,9	1,51	1,52	
Öt KKE-ország	5,1–7,3	2,5–3,4	4,0	4,7	5,2–6,4 ^a	10,87	17,11	
Tíz KKE-ország	13,2–18,9	6,4–8,6	4,0	18,7	19,1–24,0 ^a	23,93	31,64	
					25,1–27,3 ^b			
A „felkészülés” költségei					3,0 ^f			
Tíz KKE-ország összesen (milliárd ECU) a 15 EU-ország GDP-jének százalékában		6,4–8,6		18,7	22,1–27,0	23,93	31,64	
Tíz KKE-ország összesen a felkészülés költségeivel együtt (milliárd ECU) a 15 EU-ország GDP-jének százalékában					0,26–0,32	0,30	0,57	

a) Az A-vis-ban tíz KKE-országra számított összes költség (agrárpolitika, struktúrapolitika, egyéb) 2002–2006. között, évente.
 b) A (2) és a (4) oszlopok összege, vagyis az agrárpolitikai és a maximális struktúrapolitikai kiadások.
 c) Az Agenda 2000-ban az agrárpolitika és struktúrapolitika 2006-ra meghatározott maximális hozzájárulási értéke (1997. évi áron).
 d) Az Agenda 2000-ban kimutatott összes költség (agrárpolitika, struktúrapolitika, egyéb) 2006-ra (1997. évi áron).
 e) Az Európai Bizottság 2000–2006 közötti időszakra kiadott új pénzügyi előirányzatok kimutatott összes költség (agrárpolitika, struktúrapolitika, egyéb) 2006-ra (1999. évi áron).
 f) A „felkészülés” költsége a KKE-országok 2. fordulója 2006-ban (3 milliárd ECU, 1997. évi és 3,1 milliárd ECU 1999. évi áron).
 Forrás: [4], [3].

Mindezeket összegezve az EU keleti bővítése miatt a jelenlegi 15 tagországra a 2002 és 2006 közötti időszakban kereken 60 milliárd ECU nettó költség hárul (azaz évente kereken 10 milliárd ECU a nettó költség). Az EU keleti bővítésének nettó költsége a 15 tagország GDP-jének, mintegy 0,18 százalékát teszi ki (ebből 0,15 százalék a „belépés” és 0,03 százalék a „felkészítés” nettó költsége, a nettósítás során a GDP 1,27 százalékában megszabott felső korlátú saját forrásból levonták a kifizetésekre fordított, a 15 ország GDP-je 1,09 százalékának megfelelő összeget).

Az EU keleti bővítését tehát nagyrészt – amint a *The Economist* 1998. március 21-i számában (37. old.) jellemezte – „a zsugorodó EU-torta elosztásának” elvét követve finanszírozzák. Az EU-tól eddig nettó támogatásban részesülők (mindenekelőtt a négy „kohéziós” ország: Görögország, Írország, Portugália és Spanyolország) a GDP-jük kereken 0,2 százalékával csökkentett juttatásban részesülnének, a nettó befizetők (az EU többi tagországai) pedig kénytelenek lennének megnövelni nettó hozzájárulásukat, ami (a GDP-hez viszonyítva) Németországra 0,7, Hollandiára 0,6, Ausztriára, az Egyesült Királyságra és Svédországra 0,2 százalékpontos többletterhet róna. Ez ellen már hevesen tiltakoztak is a nettó befizető országok (Németország, Ausztria és Hollandia).

Az Európai Bizottság az Agenda 2000 dokumentumban elvégezte a teljes belépési költség öt KKE-ország közötti felosztását, merész, től-ig határu számítással. Ebben az agrár- és strukturapolitikát és egyéb célokat együttesen tartalmazó felosztásban, 2002-től átlagosan évente a Cseh Köztársaságnak 3 milliárd, Észtországnak 0,4 milliárd, Lengyelországnak 8 milliárd, Magyarországnak 3 milliárd, Szlovéniának 1 milliárd ECU jutna. (Ezek éves összege kereken 16 milliárd ECU, összehasonlításként: az EU újabb pénzügyi kerettervében 2006-ban 16,8 milliárd ECU szerepel).

A bővítés második fordulójába került öt KKE-ország közül Románia a „legdrágább”, évi kereken 2 milliárd ECU támogatással, ugyanakkor Bulgária, Litvánia és Szlovákia kereken évi 1 milliárd, Lettország pedig évi 0,5 milliárd ECU-t kapna. (Ezek éves összege csak 5,5 milliárd ECU, egyharmada az első forduló öt KKE-országának juttatott éves összegnek. (Lásd a 2. táblát.)

Az EU keleti bővítésének gazdasági haszna

Az EU keleti bővítésének költségeivel kapcsolatos kérdések állnak a nyilvános viták előterében. Az EU keleti bővítéséből eredő gazdasági hatások tisztességes becslése érdekében azonban a bővítés gazdasági hasznának meghatározása is szükséges. Tény, hogy sokkal több tanulmány foglalkozik az EU keleti bővítésének költségeivel, mint hasznával. Ide sorolható az Európai Bizottság Agenda 2000 dokumentuma is, amely semmit sem állapít meg a bővítés hasznáról. Az eddigi néhány tanulmány rendszerint modellekkel végzett szimuláció. Két modelltypust alkalmaztak: általános numerikus egyensúlyi modellt (Computable General Equilibrium – CGE), és makromodelleket. A makromodellekkel a teljes nemzetgazdaságra, a CGE-modell-lel pedig az egyes szektorokra számszerűsítik az EU keleti bővítésének integrációs hatásait.

Eddig lényegében három olyan tanulmány készült, amely – az EU keleti bővítésének költségeit figyelembe véve – a bővítés hasznát is meghatározza. Ide sorolható az a két tanulmány is, amely az EU keleti bővítésének az osztrák gazdaságra gyakorolt hatásaival foglalkozik. Makromodellt alkalmazva [7] mind a „keleti nyitás” eddigi hatásait, mind az

EU keleti bővítésének potenciális gazdasági következményeit elemzi. Dinamikus CGE-modellt alkalmazva [12] hasonló vizsgálatokat végzett. Az osztrák vizsgálatok mellett, ugyancsak dinamikus CGE-modellt alkalmazva [3] az EU keleti bővítésének világméretű hatásait elemzi, különös tekintettel az EU korábbi tagországaira és az újonnan belépőkre.

A) Az Ausztriára vonatkozó makromodellel végzett szimulációk. A WIFO makromodelljét alkalmazva [7] azt vizsgálta, hogy az osztrák gazdaságra milyen hatással lenne a 10 KKE-ország fokozatos felvétele. A modell [4] költségbecsléseit alkalmazta az EU keleti bővítésére. A modell szerint (a 2000. évvel kezdődő tagság esetén) kilencéves időszakra kumuláltan, Ausztria bruttó hazai terméke (reálértéken) 1,5 százalékkal növekedne annak hatására, hogy szomszédai (a Cseh Köztársaság, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia) az EU-ba lépnek. A feltételezett növekedési többlet az EU belső piacon megvalósuló erősebb integrációnak, a közvetlen és közvetett (az EU más országaiban érvényesülő) kereskedelemfejlesztő hatásoknak, valamint a KKE-országok bővülő keresletének a következménye. A KKE-országok keresletét érintő, az EU-ba lépésből következő impulzusra [13] közölt becsléseket. Annak feltételezésével, hogy mind a 10 KKE-országot felveszik, az EU-ba, Ausztria GDP-je reálértéken, kilencéves időszakra kumuláltan 1,7 százalékkal növekedne.

Ezek az eredmények összehasonlíthatók azon számításokkal, amelyeket Ausztria EU-ba lépésének hatására (1996-tól), és amelyeket a „keleti nyitására” vonatkozóan (1989 óta) végeztek. Ezek az összehasonlítások (lásd a 3. táblát) kimutatták, hogy Ausztria EU-tagsága adta a legnagyobb növekedési impulzust (hatéves időszakban 2,8 százalék a reálértéken számított osztrák GDP többlete), ezt követi a „keleti nyitás” (hatéves időszakban 2,4 százalék). A „keleti nyitás” azért hozott Ausztria gazdasága számára viszonylag kis pótlólagos növekedési impulzust (a tíz KKE-ország esetén 1,7 százalékot), mert a kereskedelmet fejlesztő hatás nagyobb része más összefüggésben, az „Európa-egyezmény” kapcsán végrehajtott liberalizálásban mutatkozott meg. Erre utal, hogy Ausztria teljes exportjának a tíz KKE-országba irányuló része az 1989. évi 5,0 százalékról 1997-ben 13,8 százalékra növekedett, és a megfelelő import aránya is megkétszereződött: 3,9 százalékról 8,8 százalékra. Ennek következtében Ausztria külkereskedelmi pozíciója a tíz KKE-országgal folytatott kereskedelemben egyenletesen javult. A kiinduló, 1989. évi egyenleg (1,2 milliárd schilling) közel egyensúlyt jelzett, ehhez képest az osztrák külkereskedelmi aktívum 1997-ben 28,9 milliárd schillingre nőtt. Feltehető, hogy a KKE-országok számára az EU keleti bővítése a belső piacon való részvétel révén „növekedési lökést” hoz, és ha ez megvalósulna, az EU korábbi tagországai számára ismét új kereskedelmi esélyek nyílhatnának. Az EU belső piaci integráció „növekedési hatását” illetően azonban nem csak az EU korábbi keretein belül van nagy bizonytalanság, sokkal bizonytalanabb a becslés a kelet-európai újonnan kialakuló piacok dinamikáját illetően.³

B) A dinamikus egyensúlyi modellel végzett, Ausztriára vonatkozó szimulációk. Az 1992. évi, 18 szektort tartalmazó osztrák adatok felhasználásával kalibrált dinamikus

³ Tanulmány a korábbi „kohéziós” országok példája. Az EU brüsszeli központjából kapott nagy összegű juttatások ellenére az érintett négy országból (Görögország, Írország, Portugália és Spanyolország) csak Írországnak sikerült jelentős pótlólagos növekedést elérni a bruttó hazai termékben. Portugália és Spanyolország ilyen értelemben a szinten tartásra volt képes, Görögország mutatói viszont egyre lejjebb csúsznak. [14] Az Európai Bizottság megrendelésére készített vizsgálat során, különféle világméretű makromodellek és input-output-modellek alkalmazásával megállapították, hogy milyen pótlólagos növekedés következett be reálértéken a négy „kohéziós” ország GDP-jében: a szimulációs becslés legfeljebb évi 0,1 és 1,5 százalék közötti eredményre vezetett.

CGE-modellre épített elemzést végeztek. [12] Ebben a modern külkereskedelmi elmélet összes elemét érvényesítették (ide értve például a nem tökéletes versenyt, a monopóliumok közötti verseny Dixit–Stiglitz-féle tételét, a méretből eredő gazdasági hatást, az endogén tökefelhalmozást, a modellben exogén munka állományát). A szimulációban felhasználták [4] becsléseit az EU keleti bővítésének költségeire, és két fordulóban a már említett öt-öt KKE-országra számították a keleti bővítés hasznát Ausztriára vonatkozóan.⁴

Az egyensúlyi modellel végzett szimuláció szerint a KKE-országokkal folytatott kereskedelem vámtételeinek leépítése, valamint a határellenőrzés megszűnése következtében az EU belső piacán folyamatosan (a jelenlegi 10 százalékról) csökkenő kereskedelmi költségek hatására Ausztriában a GDP, reálértéken, hosszabb távon 1,5 százalékkal nő a tíz KKE-ország, és 1,4 százalékkal az első forduló öt KKE-országának belépése esetén, aminek az életszínvonalat érintő éves hatása a GDP 0,9 százaléka, illetve 0,8 százaléka felel meg. (Lásd a 3. táblát.)

Hasonló számításokat végzett [12] Ausztriának az EU-ba történt belépéséből eredő hatásokra (1995-től) és a „keleti nyitás” gazdasági hatásaira (1989 óta). A szerzők kimutatták, hogy Ausztria belépésének (reálértéken a GDP 1,6 százaléka megfelelő) integrációs hatása alig haladja meg az EU keleti bővítéséből eredőt (reálértéken a GDP 1,5 százaléka megfelelő a többlet). Ezzel szemben a „keleti nyitásból” eredő (a KKE-országokkal megnövekvő kereskedelmi potenciálra visszavezethető) hatások csak nagyon mérsékeltek (reálértéken 0,6 százalékkal nőtt a GDP).

Eltérnek a [7]-ben explicit módon elválasztott vizsgálattól [12] szimulációi: az előbbi megkülönbözteti a „keleti nyitásnak” és az EU keleti bővítésének hatását, az utóbbi úgy számítja az EU keleti bővítésének hatását, hogy beleérti a „keleti nyitás” hatását is. A három integrációs lépés: Ausztria belépése az Európai Unióba, a „keleti nyitás” és az EU keleti bővítése (ha nem is abszolút mértékben) arányait tekintve mindkét tanulmány szerint nagyon hasonló lenne, ha az EU keleti bővítésének hatásaiból levonnák a „keleti nyitásnak” tulajdonított többletnövekményt. (Lásd a 3. táblát.)

C) *Az egyensúlyi világmodellel végzett szimulációk.* Az EU keleti bővítésére vonatkozóan eddigiekben a legátfogóbb és egyben elméleti, valamint módszertani tekintetben a legmegfelelőbb költség–haszon elemzést [3] adja.⁵

Az alkalmazott CGE-modell 13 szektort és 9 földrajzi régiót tartalmaz (az EU 15 országára és hét KKE-országra). A modell a modern külkereskedelmi elmélet minden jellemzőjét tartalmazza: hat szektorban tökéletes, hét szektorban tökéletlen a verseny (a monopóliumok versenyére a Dixit–Stiglitz-modellt alkalmazták). Minden szektorra differenciáltan határozták meg a termékeket, és olyan hatásokat engedtek meg, amelyek a termékek differenciálódásából, változatosságából erednek. A bázis az 1992. év. Az alkalmazott paramétereket kalibrálták, és nem ökonometriai módszerrel becsülték.

⁴ Az [12] korábbi modellszimulációja két forgatókönyvet alkalmazott az EU keleti bővítésére (az „alapesetet” és az „optimista” forgatókönyvet). Az alapesethez képest az „optimista” forgatókönyv több mint kétszeres gazdasági hozammal jellemezhető. Az újabb publikációban már csak az alapesetre alkalmazták a szimulációt. E tanulmányban csak az alapesetre vonatkozó forgatókönyv ismertetése szerepel.

⁵ [9] statikus CGE-világmodell (Michigan-modell) alapján vizsgálta az EU keleti bővítésének hatásait a Cseh Köztársaságra, Magyarországra és Lengyelországra. Számításai szerint az életszínvonal (a reáljövedelem növekedésén mérve) 3,8-7,3 százalékkal növekszik ebben a három kelet-európai országban. Az elemzés szerint az EU tagországainak reáljövedelmében csak 0,1-0,2 százaléknyi többletnövekedés várható.

3. tábla

Az EU-belépés, a „keleti nyitás” és az EU keleti bővítés hatása Ausztriára
(az alapesethez, illetve a hosszú távú állandósult állapothoz viszonyított eltérés, százalékl)

Megnevezés	Ausztria belépése az EU-ba		A „keleti nyitás”		Az EU keleti bővítése	
	Makro-IO-Modell* (kumulált, 1995-2000)	CGE-Modell** (hosszú távú hatások)	Makro-Modell*** (kumulált, 1989-1994)	CGE-Modell** (hosszú távú hatások)	Makro-Modell*** (kumulált, 2000-2008)	CGE-Modell** (hosszú távú hatások)
A GDP reálnövekedése (%)	2,8	1,6	2,4	0,6	1,7	1,5
Az életszínvonal növekedése	-	1,1	-	0,3	-	0,9
Fogyasztói árak (%)	-3,3	-1,4	-0,9	0,1	-0,1	-0,1
A foglalkoztatottak növekedése százalékban	1,3	-	1,9	-	1,1	-
Ezer főben	42,3	-	56,3	-	34,3	-
Munkanélküliségi ráta (%)	-0,3	-	1,8	-	-0,4	-
Kereskedelmi mérleg a GDP százalékában	-1,7	-	0,2	-	-0,1	-
Államháziártás a GDP százalékában	-0,9	-	0,5	-	0,4	-

* [6] 27. old. (kombinált makro- és input-output-modell).

** [12] 36-37. old. (hosszú távú hatás, állandósult állapotban). Az EU keleti bővítése 10 KKE-országgal. Ha 5 KKE-ország (Cseh Köztársaság, Észtország, Lengyelország, Magyarország, Szlovénia) belép, Ausztria GDP-jének reálnövekedése 1,4 százalékl lenne, és az életszínvonal évente a GDP 0,8 százaléklának megfelelően nőne.

*** [7] 143., és 149. old., az EU keleti bővítése 10 KKE-országgal. Az Ausztriával szomszédos 4 ország (Szlovákia, Szlovénia, a Cseh Köztársaság és Magyarország) csatlakozása az osztrák GDP 1,5 százaléklnyi reálnövekedését eredményezi.

A munka mennyiségét a kilenc régióra fix adatokkal előre rögzítették (azaz feltételezték a teljes foglalkoztatottságot és ezért kizárták a be- és kivándorlást). Endogén változó volt a regionális tőkeállomány, azaz növekedhetett. A szerzők saját becslést alkalmaztak az EU keleti bővítésének költségeire. (Lásd a 4. táblát.) A [3]-ban alkalmazott modell lehetővé teszi, hogy meghatározzák az integrációs hatások összes formáját:

a) az allokációs (vagy statikus) hatások: a vámok csökkentését követő, a kereskedelem élénkítését, terelését eredményező, ún. Viner-hatás; a kereskedelmi járadékok kihasználásának hatása, például a kvóták és a nem kereskedelmi korlátok (Non Trade Barriers – NTB) eltörlése esetén; a modern integráció hatása, a méretgazdaságossági hatás (economies of scale); a termékek sokféleségének növekedése; a nyereség hatása;

b) felhalmozási (dinamikus vagy növekedési) hatások: gyors tőkefelhalmozást és ezzel nagyobb gazdasági növekedést tesz lehetővé a beruházások könnyebb finanszírozása (például az EU belső piacon való részvétel esetén elmarad a KKE-országokban megvalósuló beruházások nagy kockázatának prémiuma).

4. tábla

Az Európai Unió keleti bővítésének hozamai és költségei

Ország	Az EU bővítésének hozamai*		Nettó költség **		Nettó nyereség	
	A reáljövedelem növekedése				Bevétel-nettó költség	
	1992. évi áron (milliárd ECU)	az 1992. évi GDP százalékában	1992. évi áron (milliárd ECU)	az 1992. évi GDP százalékában	1992. évi áron (milliárd ECU)	az 1992. évi GDP százalékában
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)=(1)-(3)	(6)=(2)-(4)
Belgium-Luxemburg	0,30	0,17	0,32	0,18	-0,02	-0,01
Dánia	0,20	0,18	0,14	0,13	0,06	0,05
Németország	3,80	0,27	1,98	0,14	1,82	0,13
Görögország	0,00	0,00	0,11	0,15	-0,11	-0,15
Spanyolország	0,80	0,18	0,58	0,13	0,22	0,05
Franciaország	2,20	0,22	1,35	0,13	0,85	0,08
Írország	0,00	0,00	0,07	0,17	-0,07	-0,17
Olaszország	1,00	0,11	1,13	0,12	-0,13	-0,01
Hollandia	0,50	0,20	0,42	0,17	0,08	0,03
Ausztria	0,30	0,21	0,17	0,12	0,13	0,09
Portugália	0,00	0,00	0,12	0,17	-0,12	-0,17
Finnország	0,20	0,24	0,11	0,13	0,09	0,11
Svédország	0,40	0,21	0,23	0,12	0,17	0,09
Egyesült Királyság	1,60	0,20	0,82	0,10	0,78	0,10
15 EU-ország	11,20	0,19	7,55	0,13	3,65	0,06

* Az EU keleti bővítése hét KKE-országgal (Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, a Cseh Köztársaság, Szlovénia, Bulgária, Románia). Megoszlás az „optimista” forgatókönyv szerint.

** A nettó költség: az EU 15 országának 2002. évi összes bruttó költségéből, 19,9 milliárd ECU-ból (az 1992. évre visszaszámolva 12,8 milliárd ECU), levonva az új tagországoknak az EU költségvetéséhez való hozzájárulásait.

A [3] két forgatókönyvet alkalmaz az EU keleti bővítés hasznának meghatározására. (Lásd a 4. táblát.) A „konzervatív” forgatókönyv szerint a hét KKE-országban (a korábbi tíz ország, a három balti ország nélkül) 2000-ben 2,5 milliárd ECU a reáljövedelem növekedése, ez 1,5 százaléknyi növekmény a bázismegoldáshoz képest (a bázismegoldás szerint nem kerül sor az EU keleti bővítésére). Ugyanakkor az EU 15 országában a reáljövedelem növekménye 9,8 milliárd ECU, ez a bázismegoldás szerint 0,2 százalékkal

haladja meg. Más régiókban marginális a jövedelemváltozásra gyakorolt hatás. Az „optimista” forgatókönyv arra épül, hogy a KKE-országokban a beruházást nem terheli kockázati prémium, ha belépnek az Európai Unióba. Ennek hatására erőteljesen nő a tárgyi eszközök állománya (68 százalékkal). A hét KKE-országban eszerint 30,1 milliárd ECU a reáljövedelem növekedése, azaz 18,8 százaléknyi, ugyanakkor az EU 15 országában csak enyhe (11,2 milliárd ECU, azaz 0,2 százalék) növekedés mutatkozik ebben a változatban.

5. tábla

A jövedelem reálnövekménye az EU keleti bővítése hatására

Régió	Optimista forgatókönyv		Konzervatív forgatókönyv	
	milliárd ECU 1992. évi áron	növekedés (százalék)	milliárd ECU 1992. évi áron	növekedés (százalék)
Hét KKE-ország	30,10	18,80	2,50	1,50
EU 15	11,20	0,20	9,80	0,20
EFTA 3	0,10	0,10	0,20	0,10
FÁK	2,10	0,60	1,10	0,30

Forrás: [3].

Konkrétabban kellett volna vizsgálni, hogy a KKE-országok belépésével kapcsolatos tevékenységek valójában milyen módon járultak hozzá ahhoz, hogy az elmúlt évben a közvetlen külföldi befektetések erőteljesen nőttek. Az EIU (The Economist Intelligence Unit) „Keleti gazdasági jelentés” című tanulmánya kimutatja, hogy 1997-ben nem csökkent a működőtőke beáramlása ebbe a térségbe. Az olajiparnak jutott a legtöbb közvetlen beruházás (Kazahsztánban), több mint 5 milliárd dollár, több mint kétszerese az 1996. évinek. Kelet-Európa egésze 1997-ben 29,1 milliárd dollár értékű külföldi működőtőkét fogadott, ez 6 milliárd dollárral haladja meg az 1996. évi közvetlen beruházást. A KKE-országok közül különösen Magyarország és Lengyelország fejlődése dinamikus és stabil, itt a legjobbak a megtérülési viszonyok. Nyilvánvaló, hogy a legtöbb közvetlen beruházást a stabil „feltörekvő piacok” vonzzák, a legkevesebbet pedig azok, amelyeken legnagyobb a bizonytalanság (például Bulgária, Románia).

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) felmérései szerint⁶ a következő sorrend alakult ki az 1989 és 1996. közötti időszakban megvalósult külföldi közvetlen beruházások kumulált és főre jutó értéke szerint:

- Magyarországra: összesen 13 260 millió dollár és 1300 dollár/fő;
- Cseh Köztársaság: 7120 millió dollár és 692 dollár/fő;
- Lengyelország: 5398 millió dollár és 140 dollár/fő;
- ezzel szemben Bulgáriában és Romániában a közvetlen beruházások egy főre jutó halmozott értéke nem haladja meg az 52 dollárt.

Ezek után érdekes kérdés, hogy miként oszlik meg az EU keleti bővítésének gazdasági nyeresége az EU korábbi tagországai között. [3]-ban kísérletet tettek ilyen felosztásra,

⁶ Transition Report 1997: Enterprise performance and growth. London. 1997. 126. és 219. old.

az eredményeket a 4. tábla mutatja be. A felosztást az egyes EU-tagországok szektorainak az EU 15 országa összesített adataiból való részesedésére alapozták, és ennek megfelelően lehetett a KKE-országokba irányuló export felosztásait is kezelni. Az abszolút adatok szerint természetesen a nagyobb országok nyernék a legtöbbet. A GDP-hez viszonyítva Németország, Finnország, Franciaország, Ausztria, Svédország, Hollandia és az Egyesült Királyság nyeresége lenne a legnagyobb, a GDP több mint 0,2 százaléka. Az EU keleti bővítéséből a legkisebb nyereséghez Görögország, Írország, Portugália és Olaszország jutna. A nettó gazdasági nyereségek úgy számíthatók, hogy összevetjük az EU keleti bővítésével elérhető jövedelemnyereséget a mutatkozó (nettó) többletköltségekkel. Ezen a téren is azonosak lennének a legnagyobb nyertesek: Németország, Finnország, az Egyesült Királyság, Ausztria, Svédország, Franciaország (mindegyik GDP-je kerekén 0,1 százalékat nyerné). A nettó hozam alapján az EU keleti bővítésének vesztesei közé tartoznának: Portugália, Írország, Görögország, Olaszország, valamint Belgium és Luxemburg, tehát csaknem kizárólag a szegényebb „kohéziós” országok, amelyeket a legerőteljesebben érint a strukturális alap lefaragása.

Meglehetősen mérsékeltek ugyan a nettó nyereségek, illetve nettó veszteségek, a GDP-hez képest mintegy 0,1 százalékot tesznek ki, mégis az EU keleti bővítésével járó nettó hozamok megoszlása az EU korábbi tagjai között a legnagyobb politikai ellentéteket rejti magában. A 15 EU-tagországnak nem utolsósorban erről is dönteni kell majd, hogy a KKE-országok belépésével kapcsolatos szerződéseket súrlódás nélkül ratifikálják-e. A legkedvezőbb esetben az EU 15 tagországa számára az EU keleti bővítése nullszaldós játék, a legrosszabb esetben a hozamokat meghaladják a bővítéssel járó költségek. [3] szerzői (168. old.) ennek megfelelően úgy minősítik az EU keleti bővítést – amely a hidegháború végét követően Európa békés egyesítésének oszlopa történelmi és világpolitikai távlatokban – hogy az „...tüneményesen kedvező alku az EU 15 országa számára”.

Az EU keleti bővítésének meg nem oldott kérdései

Az EU keleti bővítéséről az Európai Tanács Koppenhágában, 1993. júniusban alapvető határozatot hozott, amely azóta megszabja az EU hivatalos politikáját. Ennek ellenére az EU tagországaiban a polgárok nem mindenkor értenek egyet a politikai elit céljával, ahogyan az EU más becsvágyó tervei (például az Európai Gazdasági és Valutaunió) esetén sem. Ennek egyik oka az, hogy félnek az új (olcsó) keleti versenytársaktól, és attól, hogy elveszíthetik munkahelyeiket az új tagországokkal határos körzetekben (például Németországban és Ausztriában). A félelem szélsőséges esetekben meglehetősen elutasító véleményekben nyilvánul meg az EU keleti bővítését illetően. A másik ok az, hogy az EU egyes tagországaiban nagyon eltérők a vélemények a belépési szándékukat bejelentő országokkal kapcsolatban. Az *Eurobarometer* 1997. októberi (47.) számában ismertetett felmérés szerint jelentősen eltérő az osztrákok véleménye az egyes KKE-országokkal kapcsolatban: például a magyarokat erőteljesen favorizálják, ugyanakkor elutasítják a lengyel és a cseh EU-tagságot. Az EU más tagországaiban viszont az utóbbi két országot is általában támogatják.

A „keleti nyitás” óta nagy összegű külföldi közvetlen beruházás áramlott Kelet-Európába. Eddig inkább mérsékeltnak minősíthető (az 1989 és 1992 közötti időszakot

kivéve) a munkaerő bevándorlása a kelet-európai országokból, ami nem utolsósorban annak a következménye, hogy az első migrációs hullámot követően az EU tagországai-ban gyorsan korlátozásokat vezettek be. A KKE-országok belépésük után teljes mértékben részesednének a belső piacon érvényesülő szabadságban, és ha ez bekövetkezik – amitől például Ausztriában és Németországban sok politikus és érdekképviselőti szerv fél –, új migrációs hullámra kellene számítani, ami a nyugat-európai munkaerőpiacokat drámai módon megzavarná a bérek leszorításával, valamint a növekvő munkanélküliséggel.¹

A berlini Német Gazdaságkutató Intézet (Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung – DIW) becslést közölt a várható migrációra. Eszerint a teljes EU-térségbe a CEFTA öt országából (Cseh Köztársaság, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia) évente 340–680 ezer fő vándorol be, a KKE tíz országából évente 590–1180 ezer fő. A becslést arra a feltételezésre alapozták, hogy amennyiben a KKE-országok akadály nélkül integrálódnak az EU 15 országának munkaerőpiacára, akkor a jövedelmek 10 százaléknyi eltérése a nettó bevándorlást 0,08-0,265 százalék közötti arányban növeli. A [11]-ben közölt felmérés is hasonló eredményt hozott. A négy „visegrádi” ország (Cseh Köztársaság, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) várható migrációjára kereken 700 ezer főt számítottak, 45,1 százalékuk választaná Németországot, 29,3 százalékuk Ausztriát (kerekén 200 ezer fő), 7,1 százalékuk Svájcot, 4,2 százalékuk az Egyesült Királyságot, 2,4 százalékuk Olaszországot, 2 százalékuk pedig Franciaországot. Ennél kisebb migrációs adatokat állapított meg a [15] szerinti becslés. Ausztria négy szomszédja és a lengyelek azonnali belépése esetén – a KKE-országokat érintő átmeneti szabályozások nélkül – az első évben 47 ezer személy áramlana az osztrák munkaerőpiacra (ebből 26 ezer lenne az ingázó és 21 ezer a bevándorló).

Minél később kerül sor az EU keleti bővítésére, annál kisebb a jóléti szintek közötti szakadék, és ebből eredően annál kisebb a várható migráció. Az ezzel összefüggő veszélyeket érzékelve, az osztrák munkavállalók és munkaadók kamarái síkra szállnak a személyek szabad áramlására vonatkozó hosszú átmeneti idő előírása érdekében.

Az EU keleti bővítésének előnyeit és hátrányait vizsgáló tanulmányokban a jövőben több figyelmet kell fordítani a várható migráció hatásaira. Azt is figyelembe kell venni továbbá, hogy az EU fokozatos bővítéséről az Agenda 2000 dokumentumban javasolt és az 1997. decemberi luxemburgi csúcstalálkozón elfogadott stratégia alábecsüli a költségeket, mert a számításokat csak 2006-ig végezték el, nem gondoltak az ezutáni időszakra. Az Agenda 2000 dokumentumból tudható, hogy először öt KKE-ország (esetleg Ciprus-sal kiegészített) felvétele időszerű 2000 és 2006 között (talán 2002-ben), majd később további öt KKE-ország követi az első csoportot. Ez egyaránt elnyújtja az EU keleti bővítésével kapcsolatos költségeket és lehetséges hozamokat.

IRODALOM

[1] Agenda 2000: Eine stärkere und erweiterte Union. Europäische Kommission, gestützt auf das Dokument KOM(97) 2000 endg. Bulletin der Europäischen Union. 5/1997. Beilage. Brüssel. 15. Juli 1997.

[2] Baldwin, R.E.: Towards an integrated Europe. CEPR. London. 1994.

¹ Az [8] általános numerikus egyensúlyi (CGE) modellel szimulálta annak hatását, hogy az osztrák gazdaságba és a munkaerőpiacra, Kelet-Európából 100 ezer személy érkezik, ebből 10 ezer Magyarországról. Az eredmények nagymértékben függenek az osztrák munkaerőpiac rugalmasságától (a berrugalmasságtól).

- [3] Baldwin, R.E. – Francois, J.F. – Portes, R.: The costs and benefits of Eastern enlargement: the impact on the EU and Central Europe. *Economic Policy*. 1997. évi 24. sz. 127–176. old.
- [4] Breuss, F.: Cost and benefits of EU's Eastern European enlargement. WIFO Working Papers. Nr. 78. Wien. June 1995.
- [5] Breuss, F.: Macht die Agenda 2000 bisherige Kosten-Nutzen-Schätzungen der EU-Osterweiterung obsolet? *Vorträge, Reden und Berichte*. 50. sz. Europa-Institut der Universität des Saarlandes. Dezember 1997.
- [6] Breuss, F. – Kratena, K. – Schebeck, F.: Effekte eines EU-Beitritts für die Gesamtwirtschaft und für die einzelnen Sektoren. *WIFO-Monatsberichte*. Sonderheft „Österreich in der Europäischen Union: Anforderungen und Chancen für die Wirtschaft“. 1994. április.
- [7] Breuss, F. – Schebeck, F.: Ostöffnung und Osterweiterung der EU. Ökonomische Auswirkungen auf Österreich. *WIFO-Monatsberichte*. 1996. évi 2. sz. 139–151. old.
- [8] Breuss, F. – Tesche, J.: A general equilibrium analysis of East-West migration: The Case of Austria and Hungary. *Megjelent: Migration, Free Trade and Regional Integration in Central and Eastern Europe*. Szerk.: Biffl, G. CCET, OECD, WIFO. Schriftenreihe Europa des Bundeskanzleramts. Wien. 1997. 101–126. old.
- [9] Brown, D. – Deardorff, A.V. – Djankov, S. – Stern, R.M.: An economic assessment of the integration of Czechoslovakia, Hungary and Poland into the European Union. *Megjelent: Europe's Economy Looks East*. Szerk.: Black, S.W. Cambridge University Press. Cambridge. U.K. – New York. 1997. 23–60. old.
- [10] DIW, Europäische Union: Osterweiterung und Arbeitskräftemigration. Berlin. 1997. 30. Januar.
- [11] Fassmann, H. – Hintermann, Ch.: Migrationspotential Ostmitteleuropa. Struktur und Motivation potentieller Migranten aus Polen, der Slowakei, Tschechien und Ungarn. Wien. 1997.
- [12] Keuschnigg, Ch. – Kohler, W.: Eastern enlargement of the EU: How much is it worth for Austria? Europa-Institut, Universität des Saarlandes, Forschungsbericht 9710. 1997. November.
- [13] Landesmann, M. – Pöschl, J.: Die Zahlungsbilanz als Begrenzungsfaktor des Wirtschaftswachstums in Ost-Mitteleuropa. *Megjelent: Europa 1996: Auswirkungen einer EU-Osterweiterung*. Bundeskanzleramt. Schriftenreihe Europa. Wien. 1995. 299–357. old.
- [14] Tondl, G.: EU regional policy in the periphery: Learning from Past Experiences for Future Policies. European University Institute. Florence. (Kézirat.)
- [15] Walterskirche, E. – Dietz, R.: Auswirkungen der EU-Osterweiterung auf den österreichischen Arbeitsmarkt. WIFO-Studien. Wien. 1998. március.

TÁRGYSZÓ: Európai Unió. Költség–haszon számítások.

SUMMARY

With the Agenda 2000 the European Commission has evaluated the possible costs of Eastern European enlargement of the European Union. Five Central and Eastern European countries (Czech Republic, Estonia, Hungary, Poland, and Slovenia) started their negotiations on EU membership with the Commission on March 31, 1998. The remaining five countries (Bulgaria, Latvia, Lithuania, Rumania, Slovak Republic) will follow them in a second wave. Eastward enlargement is - after creating the Economic and Monetary Union - the most ambitious project of European integration so far. In this article the costs of enlargements are confronted with the possible economic benefits estimated by several model simulations either for single countries (e.g. for Austria) or for the EU and Eastern Europe simultaneously. According to most of such calculations the enlargement is either a zero-sum game for both sides or even a good bargain for the former EU member states. Whereas enlargement may be beneficial for the EU as a whole the uneven distribution of the net benefits among member states may give rise to political obstacles in ratifying the accession treaties. A largely neglected topic in model simulations is the possible migration wave expected to set in when the Eastern European countries receive benefit from the so-called four freedoms of the Single Market of the EU without constraints.